

АРГАНІЗАЦЫЯ НАВУКОВА-ДАСЛЕДЧАЙ РАБОТЫ ПА ФАЛЬКЛАРЫСТЫЦЫ Ё СТАРЭЙШЫХ КЛАСАХ СЯРЭДНЯЙ ШКОЛЫ

Навуковая і навукова-даследчая работа школьнікаў сёння – неад’емная частка навучальнага працэсу ў школе і ліцэі. Традыцыйнымі сталі і навукова-практычныя канферэнцыі навучэнцаў, што праводзяцца штогод у сярэдніх навучальных установах, а таксама на ўзроўні раённых і гарадскога камітэтаў па адукацыі Мінгарвыканкама. Кола навуковых праблем, якія ўздымаюцца ў даследаваннях школьнікаў, надзвычай шырокае – ад паліталогіі і рэлігіі да займальнай фізікі. Зразумела, гэтае кола акрэслена не толькі інтарэсамі саміх вучняў, але і магчымасцямі і зацікаўленасцю іх навуковых кіраўнікоў, у якасці якіх выступаюць у асноўным настаўнікі-прадметнікі. Аднак у апошнія два-тры гады назіраецца цікавая тэндэнцыя: для навуковых кансультацый у час падрыхтоўкі даследчыцкіх прац школьнікаў запрашаюцца выкладчыкі вышэйшай школы і навукоўцы. Гэта пашырае сферу даследаванняў і надае вучнёўскім навуковым работам новыя якасці: добрую метадалагічную базу, выверанасць палажэнняў, ускладненасць пастаўленых задач. Праўда, ёсць тут і адваротны эффект: школьныя работы ўсё больш нагадваюць студэнцкія курсавыя і дыпломныя праекты, страчваюць навізну погляду і самабытнасць.

Тым не менш, пэўнае кола навуковых праблем па-ранейшаму застаецца амаль не асвоеным даследчыкамі-пачаткоўцамі. Адна з такіх праблем – даследаванне нацыянальнага фальклору. У гэтай сувязі цікавым падаецца агляд і аналіз тэм навуковых работ, прадстаўленых на адной з гарадскіх навукова-практычных канферэнцый навучэнцаў (гуманітарныя дысцыпліны) [3]. Сярод секцый канферэнцыі – секцыі сацыялогіі, філалогіі, гісторыі, псіхалогіі, краязнаўства і інш. Работы, прысвечаныя даследаванням разнастайных праяў традыцыйнай культуры ў сучасным жыцці, асобных жанраў фальклору, абараняліся на секцыі этнаграфіі (што адразу ж выклікае непаразуменне). Агульная колькасць такіх работ – да дваццаці штогод. Вось для прыкладу некалькі назваў вучнёўскіх прац: «Беларускія народныя святы і абрады», «Беларускі фальклор перыяду Вялікай Айчыннай вайны», «Фолк-мадэрн у сучасным беларускім мастацтве», «Гісторыя беларускага касцюма», «Са спадчынай продкаў – у будучыню!», «Сімволіка беларускага фальклорнага танца», «Паэтыка пахавальных галашэнняў» і да т. п. Акрамя таго, вялікую папулярнасць (і заахвочванне з боку журы канферэнцыі) маюць разнастайныя прэзентацыі, якімі суправаджаюцца даклады: дэманстрацыя слайдаў, відэа, твораў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Безумоўна, прэзентаваць вынікі працы на тэму «Народныя вясельныя абрады: мінулае і сучаснасць» можна вельмі эфектна. Але, зразумела, не запісамі аўтэнтычных вясельных песень як неад’емнай часткі абраду, а фота- і відэаздымкамі, зробленымі падчас вяселля, і ілюстрацыямі з энцыклапедычных даведнікаў

кшталту «Этнаграфія Беларусі» ці «Беларускае вяселле». Відавочна, што ў адзін воз тут запрэжаны і лебедзь, і рак, і шмат хто яшчэ. Атрымліваецца, што пытанні фалькларыстыкі падмяняюцца этнаграфічнымі, культуралагічнымі і міфалагічнымі. І гэта пры тым, што сёння ледзьве не галоўным кірункам ідэалагічнай работы ў школе і ВНУ з'яўляецца выхаванне навучэнцаў на аснове народных традыцый, народнай культуры, гісторыі, што патрабуе сур'ёзнага, грунтоўнага падыходу да шматлікіх аспектаў народнай творчасці – паэтычнага, музычнага і інш. Пераемнасць і няспыннасць у працэсе стварэння матэрыяльных і духоўных каштоўнасцей і ў працэсе выхавання маюць адну аснову – традыцыі. Таму адукацыя і выхаванне непарыўна звязаны з традыцыйнай культурай таго народа, нашчадкаў якога дзяржава і рыхтуе ва ўстановах адукацыі.

Нельга не заўважыць, што асобныя працы школьнікаў адрозніваюцца складанасцю і навізнай праблематыкі, заяўленай ужо ў тэмах. Напрыклад, «Рэканструкцыя некаторых міфалагічных уяўленняў беларусаў па матэрыялах песеннага фальклору і індаеўрапейскіх паралеляў» (ліцэй №2, навуковы кіраўнік Д. А. Дрожжа, настаўнік), «Паэтыка пахавальных галашэнняў» (СШ № 89, навуковы кіраўнік Н. А. Беркутава, настаўнік). Цікавымі падаюцца таксама працы навучэнцаў ліцэя БДУ, напісаныя ў розныя гады: «Вясельны абрад у этнаграфічным і літаратурным кантэксце» (2007 г., навуковы кіраўнік В. В. Кушнярэвіч, настаўнік-метадыст), «Моўная карціна свету беларусаў у святле прыказак і фразеалагізмаў» (2005 г., навуковы кіраўнік Н. Я. Вайніловіч, настаўнік), праблематыка якіх знаходзіцца на стыку філалагічных дысцыплін, этнаграфіі і фалькларыстыкі [1, 2].

Пытанне пра тое, якое месца адводзіцца вывучэнню вуснай народнай творчасці ў школе, – тэма асобнай гаворкі, адказ на яго ў нашы задачы не ўваходзіць. Аднак нельга не заўважыць, што ўяўленні пра фальклор і тым больш пра фалькларыстыку ў вучняў (і, вярта прызнаць, у настаўнікаў) часта самыя павярхоўныя. І выклікана гэта не хібамі школьнай праграмы, а агульным грамадскім стаўленнем да фальклору, тым, як яго ўспрымае масавы глядач-слухач.

Усе мы ведаем святы, шоу «пад фальклор», якія амаль не адрозніваюцца сцэнарыямі і складам удзельнікаў. У адной звязцы выступаюць самадзейныя і прафесійныя выканаўцы, спяваюцца і купальскія, і велікодныя песні, гучыць і блізкая да аутэнтычнай, і прафесійна аранжыраваная музыка. Ствараецца ўражанне, што ўсё гэта аб'яднана хіба толькі касцюмамі (таксама «пад фальклор») і абавязковымі для ўсіх канцэртных выпадкаў бабулькамі-пявуннямі. Ці гэта фальклор? Адпаведна, склалася масавае ўяўленне пра нацыянальную традыцыйную культуру як пра відовішча, шоу: фальклор – гэта бабульчыны песні і танцы пад дудку і цымбалы (і не забыць пра касцюмы!). А які фальклор, такая і навука пра яго. Зразумела, чаму на пачатковым, школьным этапе вывучэння і даследавання фальклору часцей ухіл робіцца ў бок этнаграфіі і народнай абраднасці і амаль не закранаюцца ўласна фалькларыстычныя праблемы.

Зразумела, што асноўная нагрузка (і адказнасць) за вывучэнне вуснай народнай творчасці ў школе ўскладаецца на настаўнікаў роднай мовы і літаратуры. Яны ж, як правіла, кіруюць і напісаннем навуковых работ па фалькларыстыцы, калі ў школе не выкладаецца, напрыклад, факультатыўны курс, які чытаецца запрошаным спецыялістам – выкладчыкам ці навукоўцам. Настаўнік, такім чынам, сам міжволі вымушаны станавіцца спецыялістам, вывучаць навуковую і навукова-метадычную літаратуру і г. д. Не заўсёды нават настаўнік вышэйшай катэгорыі можа на належным узроўні забяспечыць вучняў і неабходнымі навуковымі крыніцамі, і прафесійнымі парадамі. Таму апраўданым будзе зварот да фалькларыстаў як кансультантаў, але ні ў якім разе нельга апраўдаць прафанацыю і папулярызатарскі ўхіл вучнёўскіх даследаванняў, імкненне падмяніць навуковую праблематыку эфектнымі элементамі прэзентацыі.

Ні ў якім разе нельга прыніжаць значэнне і значнасць самай шырокай папулярызацыі фальклору ў масах, у тым ліку і сярод школьнікаў. Варта ладзіць вечарыны, прысвечаныя народным традыцыям, ствараць фальклорныя і этнаграфічныя гурткі і студыі. Тым больш, такія пачынанні актыўна падтрымліваюцца на розных адміністрацыйных узроўнях. Але ж не варта змешваць навуку і шоу, выкарыстоўваць каштоўныя здабыткі духоўнай і матэрыяльнай культуры утылітарна, дзеля справаздачнасці: і ў нас, маўляў, ёсць народны ансамбль, і мы – у рэчышчы надзённых тэндэнцый. Тым самым настаўнікі і кіраўнікі навучальных устаноў папросту замацоўваюць самае павярхоўнае, прымітыўнае ўяўленне навучэнцаў пра духоўную спадчыну народа, і гэтак уяўленне пасля надзвычай складана змяніць, таму што яно ўжо само стала традыцыяй.

Не хацелася б паўтараць прапісныя ісціны, але варта нагадваць тым жа настаўнікам, што далучэнне маладога, такога сёння рацыянальнага і меркантыльнага пакалення да народнай творчасці – гэта своеасаблівы «універсітэт культуры», праз які толькі і магчыма перайсці да спецыяльнай універсітэцкай падрыхтоўкі, увайсці ў сусветную цывілізацыю і застацца сабой, адметнай у сваёй самабытнасці асобай. І для гэтага зусім не абавязкова апрацаваць ў хвартухі і андаракі.

ЛІТАРАТУРА

1. Першы крок у навуку: Тэзісы даклад. 11-й навук.-практ. канф. Ліцэй БДУ / адказы за выпуск А. П. Андрэева. Мн., 2005.
2. Першы крок у навуку: Тэзісы даклад. 13-й навук.-практ. канф. Ліцэй БДУ / адказ. за вып. Т. Я. Янчук. Мн., 2007.
3. Программа 25 городской научно-практической конференции учащихся (II тур), 17–23 апреля 2006 г. Мн., 2006.